

Скубашевська О. С.

Діалектика традицій та інновацій в освітній діяльності

Висвітлюються проблеми співвідношення традицій та інновацій в розвитку сучасної освіти, впровадження інноваційних навчально-виховних стратегій в умовах інформатизації, комп'ютеризації, індивідуалізації, гуманізації, глобалізації та інших процесів в українській освіті.

Як зазначають аналітики, сучасний розвиток освіти безпосередньо пов'язаний з впровадженням інноваційних навчально-виховних стратегій. Які, в свою чергу, мають розгортатись лише із врахуванням тих педагогічних надбань, які не вичерпали свої навчальні і виховні можливості. Сучасна освіта - багатокомпонентна, де творчо дотримується співвідношення традицій та інновацій. Вона має охоплювати не лише знання, а й способи практичної діяльності, творчий досвід, ціннісні орієнтації особистості. Адже в умовах інформаційного суспільства самоцінність знань як таких змінюється. З одного боку вони стають більш доступними, з іншого — одержання нових знань, умінь стає обов'язковим для людини впродовж всього життя. Причому без обов'язкового навчання на перших етапах вмінню вчитись самостійно протягом всього наступного життя це зробити не вдасться. Зберігаючи досягнення у фундаментальності шкільної і професійної освіти, слід переорієнтувати навчальний процес на формування в учнів, студентів бажання й умінь самостійно оволодівати знаннями з різних джерел інформації. Не менш важливо навчити застосовувати набуті знання для практичного життя, виробити вміння критично мислити, приймати самостійне рішення, втілювати його в практику [1,223].

Для цього основою навчального процесу має стати не лише засвоєння знань, але й оволодіння способами їх засвоєння, розвиток пізнавальних сил та творчого потенціалу учня. Такий підхід відсікає марні знання заради знань, навички заради навиків та вміння заради вмінь. У ньому готове знання (яке слід зрозуміти, засвоїти та запам'ятати) існує наряду зі знанням, що синтезує сам учень. Якщо, в традиційній системі зміст знання, що пропонується для засвоєння, надається підручниками, довідниками та описами лабораторно-практичних робіт, то в умовах творчого поєднання традицій та інновацій зміст навчання перерозподіляється між підручником, базою даних та спеціалізованим комп'ютерним середовищем для моделювання і конструювання [2,28].

На тлі зростаючих інноваційних процесів в системі освіти, її інформатизації, комп'ютеризації, індивідуалізації, гуманізації, глобалізації та інших процесів дуже важливо зберегти «педагогічну матрицю» ук-

раїнської освіти та забезпечити її творче інноваційне наповнення. «Педагогічна матриця» української освіти, згідно В.П. Андрущенко, являє собою сформований на основі національної культурно-освітньої традиції своєрідний, відносно стійкий, внутрішньо збалансований базовий пласт педагогічної думки і досвіду, на основі якого у відповідності з духом епохи вибудовуються історично змінний каркас сучасної освіти. На думку автора, змістовно «педагогічна матриця» української освіти включає в себе, насамперед, фундаментальні загальнолюдські цінності - працелюбство, повага до землі, матері й родини, знання і пізнання, одвічно притаманними українському народу. Вона розгортається через змістовне наповнення ідеями «філософії серця» Сковороди-Юркевича, «народознавства і українознавства» Драгоманова-Ващенка, «державницького патріотизму» Грушевського, «народної педагогіки» і «національного виховання» Ушинського-Русової, «шкільного самоврядування» Макаренка, «людинолюбства і сердечності у ставленні до дитини» Сухомлинського [3].

Саме тому для збереження кращих здобутків педагогічної думки і досвіду української національної школи так важливо з одного боку відродження емоційної чутливості молоді і дітей, а з іншого - розвиток патріотичного виховання. Перше питання може вирішуватись через розвиток в процесі навчання емоційної пам'яті, естетичних почуттів, творчої уяви, що формується саме на основі емоцій, емоційної чутливості як першооснови сприйняття і відтворення. Емоції лежать в основі художнього смаку, образного мислення, спостереження і взагалі будь-якої творчої діяльності. Тому сучасна освіта повинна розширити шкалу емоційної чутливості душі особистості, бо саме душею вона пізнає світ [4,66]. Для вирішення другого питання постійно ведеться робота з розробки і впровадження в освітню практику різноманітних концепцій, технологій і методів громадянського виховання. Останні між іншим мають бути спрямовані на набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань народу, досягнення, збереження і розвиток духовної культури міжнародних взаємин, а також формування у молоді, незалежно від національної приналежності, рис громадянина української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової та екологічної культури.

Хоча «педагогічна матриця» української освіти є величиною помітною й стійкою, вона не залишається незмінною. Українська «педагогічна матриця» має внутрішнє джерело розвитку (вона розвивається у відповідності з вимогами української зростаючої цивілізації) і одночасно реагує на зовнішні суспільні вимоги, що обумовлюють характер і спрямованість сучасної світової динаміки [5]. Сьогодні й вимоги української зростаючої цивілізації й зовнішні вимоги глобалізованого світу співзвучні як ніколи. Ми повинні все зробити, щоб сформувати інноваційний тип особистості громадянина України, щоб сформувати інноваційну культуру, здатність жити в інноваційному суспільстві, тобто здатність приймати зміни і творити. Так от, людство і ми разом з ним вступили в епоху змін, і змінність як риса є однією з характерних особливостей способу життя громадянина України в ХХІ ст. Звідси — необхідність формувати особистість, здатну до сприйняття і творення змін, налаштовану на сприйняття змін як природної норми, а застою,

незмінності, застиглоті як прикрого винятку. У наш час стабільно успішним та ефективним суспільство, як і окрема людина, може бути лише перебуваючи в постійних змінах, а значить — у динамічному розвитку [1,348].

Це означає, що освіта має сформувати дитину, а потім молоду людину, яка б відносилась до змінності не до як чогось небажаного і чужого, а як до природної необхідності перебувати в цих процесах. Щоб навчити так діяти, інноваційний характер повинна мати і вся освіта. Зміна не повинна бути самоціллю, але освіта весь час повинна збагачуватись, і в цьому відношенні ми маємо потужну вітчизняну педагогічну школу, видатних педагогів, але ми маємо суттєвий недолік, зазначає В. Кремень, яка полягає у тому, що до останнього часу ми дуже мало знали, та й зараз ще мало знаємо зарубіжну освіту, - ми повинні розкрити для освітянського загалу, для батьків, громадськості, кращі зразки освітніх, виховних методик освітянської діяльності в інших країнах світу, адаптувати те, що розумно і що може бути з плюсом — адаптувати в нашій дійсності [6].

Отже, розвиваючись й вбираючи в себе все передове й прогресивне із вітчизняного та світового педагогічного досвіду, «педагогічна матриця» української освіти одночасно залишається тотожною сама собі, зберігаючи національний характер, культурні надбання, визначеність. Інноваційні зміни, ініційовані Болонським процесом, торкаються скоріш зовнішньої сторони освіти, її каркасу. Матриця ж залишається сталою, утримуючи освітній каркас у національно визначених контурах [7].

Адже протягом усій своєї історії вітчизняна педагогіка, а точніше відомі всьому світу її представники, були орієнтовані на формування високодуховної й високоморальної особистості, здатної творчо розвивати свої таланти і природні здібності. Творче інноваційне наповнення «педагогічної матриці» української освіти вимагає підсилення творчої та особистісної складової освітнього процесу. Це означає, що необхідно якомога наблизити всю справу освіти і виховання до природних здібностей кожної конкретної дитини чи молодої людини з тим, щоб їй дати можливість самопізнати себе, допомогти в освіті саморозвинути з тим, щоб у дорослому житті ця людина могла себе в найбільшій мірі самореалізувати. Це призведе до того, що людина буде в максимальній мірі самореалізованою, а іншими словами — щасливою, буде займатись улюбленою справою, і займатись нею найбільш ефективно. І суспільство розвиватиметься динамічно і несуперечливо, бо мільйони людей будуть займатися своєю справою і займатися професійно і творчо. Адаже за таких умов у професійній діяльності вони мають усі шанси стати ініціативними, підприємливими, організованими, діловитими, працелюбними й здатними до ризику, а також акуратно, добросовісно, щедро й дбайливо ставитись до продуктів своєї діяльності. У ставленні до інших людей їм знадобиться гуманність, товариськість, чуйність, доброта, уважність, тактовність, а у ставленні до самого себе — самовладання, почуття власної гідності, скромність, самокритичність, прагнення до саморозвитку, самовдосконалення.

Підводячи підсумки дослідження проблеми інноваційної освіти як акту творчості, можна заключити наступне:

Творчий характер інноваційних процесів в системі освіти зумовлений тією обставиною, що творчість і інновації не можуть існувати

окремо. Адже створення інновацій – це завжди творчий процес, що відповідає умовам пошуку нового, оригінального, оптимального. Зв'язок творчості і інновацій пояснює чому сьогодні на тлі інноваційних процесів в системі освіти особливо актуально звучить проблема виховання творчої особистості, розвитку її здібностей та створення умов для розкриття креативності як важливою складовою її формування.

Й хоча проблема творчості в педагогіці і психології не нова, повної ясності й узгодженості щодо природи творчості та механізмів її розвитку досі не існує, оскільки деякі її складові надійно приховані підсвідомістю. При цьому доведено, що творчі здібності слід розвивати з раннього віку й на допомогу цьому ефективно залучати інструменти естетичного виховання. Сьогодні на практиці проблему формування творчих якостей прагнуть розв'язувати викладачі і вчителі кожного навчального закладу, чому аж ніяк не сприяють традиції класичної системи освіти.

Творчість викладача (вчителя) і студента (учня) сьогодні стають необхідною передумовою успіху інноваційних процесів в системі освіти. При цьому творча майстерність викладача, який з своєрідного «передавача» знань, перетворюється на вчителя-новатора, що допомагає студентам в їх особистісному і професійному становленні і розвитку, високо цінується на етапі впровадження інновацій, в той час як творчість студента вкрай важлива для їх сприйняття та реалізації. При цьому творчий розвиток особистості студента, який в більшості випадків залежить від викладача, передбачає передусім творче перетворення навчальної інформації, розпізнавання в ній іншого смислу, оригінальне інтерпретування, формування особистісного ставлення до неї, оцінку важливості і ефективності ідей, теорій, методичних рекомендацій.

За таких умов навчальний процес все більше набуває рис співтворчості викладача і студента. Ключовим моментом тут виступає та обставина, що світ культури, який осягається в процесі співтворчості, пропонує усім учасникам навчального процесу ідею вдосконалення. Пріоритетної творчості студента і викладача у навчальному процесі сприяє передусім творча майстерність останнього, особистісно-емоційного забарвлення його діяльності, а вже потім - великий арсенал інноваційних методів навчання.

Звернення до проблем творчості викладача і студента, їх спільної творчості, умов та засобів їх досягнення демонструє вичерпаність традиційних репродуктивних освітніх методик. При цьому цілком очевидно, що лише ураховуючи здобутки минулого, освіта має оновлюватись, адаптуватися до реальності, реагувати на виклики доби, намагаючись йти в ногу з часом і водночас трохи випереджаючи його. Сучасна освіта - багатоконпонентна, де творчо дотримується співвідношення традицій та інновацій. Це означає, що основою навчального процесу має стати не лише засвоєння знань, але й способів їх засвоєння, розвиток пізнавальних сил та творчого потенціалу студента. Такий підхід відсікає марні знання заради знань, навички заради навиків та вміння заради вмінь, готове знання (яке слід зрозуміти, засвоїти та запам'ятати) існує наряду зі знанням, що синтезує сам студент.

На тлі зростаючих інноваційних процесів в системі освіти важливо зберегти «педагогічну матрицю» української освіти та забезпечи-

ти її творче інноваційне наповнення. Протягом усієї історії українська педагогіка була орієнтована на формування високодуховної й високоморальної особистості, здатної творчо розвивати свої таланти і природні здібності. Творче інноваційне наповнення «педагогічної матриці» української освіти вимагає підсилення її творчої та особистісної складової. Це означає, що необхідно якомога наблизити всю справу освіти і виховання до природних здібностей кожної конкретної дитини чи молодої людини з тим, щоб їй дати можливість здійснити реальне самопізнання та реалізацію, допомогти в саморозвитку, щоб у дорослому житті ця людина могла займатися своєю справою професійно і творчо.

Література

1. *Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI сторіччя* / Авт. кол.: В.Литвін (кер.), В. Андрущенко, А. Гуржій та ін.. — К.: Навч. книга, 2004. Кн. 2: Освіта і наука: творчий потенціал державо-культуротворення. — 2004. — 672 с.
2. *Глобализация и конвергенция образования: технологический аспект*. Научное издание. / Под общей редакцией профессора Ю.Б. Рубина. — М.: ООО «Маркет ДС Корпорейшн», 2004. — 540 с.
3. *Андрущенко В.П.* Організоване суспільство/ Інститут вищої освіти АПН України. — К., 2006 — 583 с.
4. *Агеєнко Т.А.* Гуманізація освіти в контексті художньо-творчого розвитку особистості // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Збірник наукових праць / За ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О.Г. РОМАНСЬКОГО. — Вип. 12 (16) — Харків: НТУ «ХП», 2006. - С. 65-70.
5. *Андрущенко В.П.* Організоване суспільство/ Інститут вищої освіти АПН України. — К., 2006 — 583 с.
6. *Кремень В.* Розвиток освіти України в контексті загальноцивілізаційних змін. Лекція для аспірантів і докторантів системи АПН України // <http://www.apsu.org.ua/doc/lecture-postgrad.doc>
7. *Андрущенко В.П.* Організоване суспільство/ Інститут вищої освіти АПН України. — К., 2006 — 583 с.

Скубашевская О.С. Диалектика традиций и инноваций в образовательной деятельности

Освещаются проблемы соотношения традиций и инноваций в развитии современного образования, внедрения инновационных учебно-воспитательных стратегий в условиях информатизации, компьютеризации, индивидуализации, гуманизации, глобализации и других процессов в украинском образовании.

Skubashevskaya O.S. Dialectic of traditions and innovations in educational activities

Problems of traditions and innovations in development of modern education, implementation of innovative educational and training strategies in informatization, computerization, individualization, humanization environment and other processes in Ukrainian education are discussed.